

**Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar
Nemzetközi és Politikatudományi Intézet
Modern Kelet-Ázsia Kutatócsoport
Pázmány East Asia Club, Hungary (PEACH)**

PEACH MŰHELYTANULMÁNYOK 27.

Szilágyi Zsolt

***Magyar–mongol kapcsolatok a politikai átalakulások után
(1990-2020)***

Budapest

2021

ÖSSZEFOGLALÓ**Magyar-mongol kapcsolatok a politikai átalakulások után (1990-2020)**

Mongólia és Magyarország képviselői 1950 áprilisában írták alá a diplomáciai kapcsolatok felvételéről szóló dokumentumot. Bár az esemény új dimenzióba emelte a kétoldalú együttműködések, nem ez volt az első alkalom, hogy a két ország érdeklődő lépéseket tett egymás felé. A magyarságnak a térség egyetlen más országával sincsenek olyan szoros kulturális kapcsolatai, mint Mongóliával, ami elsősorban a közös kulturális gyökerekből, a nomád hagyományokból fakad. Ez fordította a magyar orientalistákat Mongólia felé, s ez ma a mongol nemzeti identitás egyik alappillére is. E szoros kötelék a diplomáciai kapcsolatok felvételének legkorábbi időszakában, és később is rendszeres témája volt a találkozóknak.

A kétoldalú kapcsolatok története alapvetően két szakaszra bontható, melyben a választóvonalat az 1989-1990-ben a Keleti Blokk országaiban lezajlott politikai átalakulások jelentik. Az első időszakban a két ország viszonyát alapvetően meghatározta, hogy a kétpólusú világban azonos szövetségi rendszerhez tartoztak. A rendszerváltások után az immár politikai értelemben is független államoknak önállóan kellett meghatározni azokat a prioritásokat, melyek mentén tovább folytatják a kétoldalú együttműködések. Ma elmondható, hogy a kétezres évek közepén tapasztalható átmeneti visszaesés után immár ismét felívelő szakaszban járnak a két ország diplomáciai, gazdasági és kulturális kapcsolatai.

Jelen rövid tanulmány – mely a kétoldalú kapcsolatok történetének második szakaszát tekinti át – kísérletet tesz arra, hogy a szűk formai keretet nem szétfeszítve röviden összefoglalja a magyar-mongol kétoldalú kapcsolatok elmúlt 70 évének utóbbi három évtizedét. A részletek aprólékos bemutatása helyett inkább a meghatározó eseményekre koncentrál. A számos hivatalos találkozó közül elsősorban az államfői, miniszterelnöki találkozókat említi, de címszavakban a gazdasági, és tudományos-oktatási együttműködésekre is kitér.

ABSTRACT**Hungarian-Mongolian relations after the political transition (1990-2020)**

Representatives of Mongolia and Hungary signed the treaty on establishing diplomatic relations in 1950, 70 years ago. Although this event gave a new dimension to the bilateral cooperation, it was not the first time that the two countries had taken inquiring steps towards each other. The attention of Hungarian orientalist and historians was drawn towards Inner Asia and Mongolia already at the end of the 19th century by the Eastern connections of Hungarian culture and the Asian roots of Hungarian history before the Hungarian conquest.

There is no other country in the area with which Hungarians have such close cultural connections as with Mongolia, which primarily comes from the nomadic cultural traditions. This has attracted Hungarian orientalist towards Mongolia and this is the fundamental pillar of Mongolian national identity today. This tight bond has been a regular topic on the agenda of the meetings since the earliest period of diplomatic relations.

The history of bilateral relations can be divided into two periods and the political changes that took place in the countries of the Eastern Bloc in 1989-1990 can be considered the dividing line. In the preceding 40 years, the relations of the two countries were defined by the fact that they belonged to the same system of alliance in the bipolar world. Following the changes in the political systems, the states that became politically independent had to define their priorities, according to which bilateral cooperation was to be continued. Today, we can say that after a decline at the turn of the millennium, the new principles of cooperation have been established and due to this, relations were strengthened again.

In the following study, not exceeding the formal limitations, a brief summary is given about the last three decades of the past 70 years of the Hungarian-Mongolian bilateral relations. Instead of providing a detailed description, the study focuses on the major events. Among the numerous official meetings, mainly the meetings of the prime ministers and presidents are mentioned but economic and scientific-educational cooperations are also discussed in a few words.

SZILÁGYI ZSOLT

MAGYAR-MONGOL KAPCSOLATOK A POLITIKAI ÁTALAKULÁSOK UTÁN (1990-2020)¹

I. TÖRTÉNETI BEVEZETŐ: A MONGOL RENDSZERVÁLTÁS

A Mongóliában 1989-1990-ben kezdődött, és gyakorlatilag az új alkotmány 1992. januári elfogadásával lezárult rendszerváltás a keleti blokk országában – így Magyarországon is – végbement változásokkal párhuzamosan történt. A mongol politikai és gazdasági átalakulás a kelet-európai rendszerváltásokhoz hasonlóan szorosan összefüggött a Szovjetunióban a nyolcvanas évek közepén megindult erjedési folyamattal. A kelet-európai országok és Mongólia helyzete között viszont alapvető különbség volt, hogy Mongólia a szovjet érdekszférába tartozó összes többi országnál sokkal jobban ki volt szolgáltatva a KGST-nek, illetve a Szovjetuniónak. Ezt csak tetézte az a tény, hogy a szovjet–kínai viszony megromlásának következtében az 1970-es évektől Mongólia déli szomszédjához fűződő kapcsolata is fokozatosan elhidegült, ami csak tovább növelte az ország Szovjetunió felé való kiszolgáltatottságát.

A mongol és kelet-európai rendszerváltások között közvetlen kapocsnak tekinthető, hogy Mongóliában ezekben a folyamatokban gyakran olyan fiatal értelmiségiek játszották a vezető szerepet, akik maguk is Magyarországon, Lengyelországban, Csehszlovákiában tanultak, tehát adott esetben ezekben az országokban megismert mintákat követtek. Ki kell emelnünk az 1989. decemberi romániai eseményeket is, melyek katalizátorként hatottak, és újabb inspirációt jelentettek a mongóliai ellenzék számára.

Az 1980-as évek utolsó harmadában a Szovjetunióban zajló peresztrojka nyomán Mongóliában megindult lassú változás az „átalakítás és nyitás” (mongolul *örchlөөн байгуулалт, ил тод*) fogalmakkal került be a mongol köztudatba. A társadalmi, és még inkább a politikai környezet megváltoztatása, a többpárti demokrácia bevezetése és a piacgazdaságra való áttérés ekkor még távlati célként sem fogalmazódott meg, a lényeg a

¹ A PEACH Műhelytanulmányok a Magyar Nemzeti Bank támogatásával jönnek létre.

központi hatalom szerepének fokozatos, kontrollált enyhítése volt. Az új politikai irányvonal meghirdetésével azonban létrejöttek azok a – jórészt közéleti – fórumok, ahol a mélyebb társadalmi feszültségek is napvilágra kerültek. Ezek egyre hangsúlyosabb szerepet kaptak Mongóliában is, ami a külpolitikai környezet változásának hatásaival együtt fokozatosan a politikai rendszer átalakítása felé sodorta az országot. 1984-ben a korábban Csojalszan utódként hatalomra került Cedembált eltávolították a hatalomból.²

A Szovjetunió Ázsia-politikájának átalakulásával, a kétoldalú szovjet–kínai kapcsolat lassú normalizálódásával Mongólia mozgástere valamelyest bővült. Az új gazdaságpolitikai lépések azonban nem tudták orvosolni az egyre jelentősebb gondokat, és ez a társadalmi feszültség fokozatos növekedésével járt együtt. Ennek következtében már nem tűnt elégségesnek a kisebb mértékű politikai enyhülés, egyértelműen nagyobb horderejű átalakulás vált szükségessé. Ez az igény hívta életre a rendszerellenes tömegmozgalmakat, melyek 1989 őszén kezdődtek és 1990 elején váltak általánossá. Az események elsősorban a fővárosra koncentráálódtak, és a megmozdulások csak fokozatosan terjedtek át vidékre (természetesen ekkor is a kisebb vidéki városokra és nem a nomád területekre kell gondolnunk). Itt kapott különleges jelentőséget a szovjet korszakban megindult gazdasági és társadalmi átalakulás, amely elsősorban a nomád viszonyok fokozatos háttérbe szorítását, az uralkodó ideológia elvárásainak megfelelő „modern”, urbanizált társadalom kialakítását célozta. Ez – természetesen az eredeti céloktól függetlenül – nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy létrejöhessen az a politikailag is aktív városlakó réteg, amely a rendszert kritizáló társadalmi mozgalom bázisát adta.

Az állampárt, a Mongol Népi Forradalmi Párt (MNFP) vezetése eleinte elsősorban adminisztratív eszközökkel próbálta útját állni a rendszerellenes mozgalmak megerősödésének. Az első és gyakorlatilag egyetlen jelentősebb esemény, amikor a tüntetők ellen karhatalmat vetettek be, csak 1990 áprilisában, több mint fél évvel az ellenzéki szerveződések illegalitásból való kilépése után következett be. Ekkor egy nagyobb ellenzéki tüntetés betiltását követően a kormányépület védelmére rendelték ki rendfenntartókat, ami csak olaj volt a tűzre. Az ennek következtében kirobbant

² SZILÁGYI 2015: 11-15.

felháborodás országos méretűvé duzzasztotta az ellenzék bázisát. Az állampárt kénytelen volt engedni, és június 22-re kiírták a választásokat.

A választáson hat párt indult.³ Az MNFP társadalmi beágyazottságának köszönhetően a parlamenti helyek 86%-át szerezte meg, tehát egyértelmű győztesnek tekinthető. Bár a választásokon nem történtek bizonyítható visszaélések, az adminisztratív intézkedések, amelyek az ellenzék ellehetetlenítését célozták, jórészt sikerrel jártak. Ezek közül talán a legfontosabb, hogy az MNFP-nek sikerült elérnie, hogy a választási törvény alapján ne egységesen szabályozzák a választókerületek méretét. Ez részben Mongólia népességének sajátos eloszlásából is következett, aminek eredményeként a vidéki választókörökben a győzelemhez akár 2000 szavazat megszerzése is elegendő volt, míg a városokban ehhez legalább 10 000 kellett. Mivel az ellenzék bázisa elsősorban a városi lakosság volt, így a vidéki kerületekből könnyedén jutottak az állampárt képviselőjelöltjei a 430 fős Mongol Nagy Hurálba.⁴

Az ekkor megválasztott parlament két évig működött. 1992. január 13-án a Hurál⁵ elfogadta az új alkotmányt, amely a Mongol Népköztársaság nevét Mongóliára változtatta, egykamarás, 76 fős parlamentet hozott létre, kétfordulós többségi szavazást és közvetlen államfőválasztást vezetett be. Az új választásokat 1992 júniusában tartották, melyeken a választópolgárok 95,6%-a vett részt. Az MNFP 71 képviselői helyet szerzett. Ezzel gyakorlatilag lezárult a mongol demokratikus átalakulás első szakasza.

³ A Mongol Népi Forradalmi Párt, a Mongol Demokrata Párt, a Mongoliin Ündesnii Dewshliin Nam (Mongol Nemzeti Haladás Párt), a Mongoliin Chölöt Khödölmöriin Nam (Mongol Szabad Munka Pártja), a Mongoliin Negdsen Nam (Mongol Egyesült Párt), Mongoliin Sergen Mandaltiin Nam (Mongol Felemelkedés Pártja).

⁴ Az MNFP a szavazatok 60%-át szerezte meg, de ez a képviselői helyek 86%-át, összesen 343 helyet biztosított a párt képviselői számára. Az ellenzék 40%-os eredménye így csupán a képviselői helyek 14%-át jelentette.

⁵ Ulsiin Ikh khural: „Országos Nagy Tanács („Nagy Gyűlés”)”.

II. A MONGOL KÜLPOLITIKA PRIORITÁSAI A 20/21. SZÁZAD FORDULÓJÁN

A két országban párhuzamosan lezajlott politikai átalakulás mindkét oldalon megkövetelte a diplomáciai, gazdasági kapcsolatok újragondolását. Magyarország rendszerváltás utáni külkapcsolatait meghatározta az euro-atlanti integráció, így az ország diplomáciai tevékenységének alapvető célja a nyugati irányú kapcsolatok fejlesztése volt. Ugyanakkor ez nem jelentette egyértelműen a keleti orientáció háttérbe szorulását. Magyarország az 1990-évek közepétől törekedett arra, hogy a világgazdaság új növekedési központjává váló ázsiai régióval is mind szorosabbra fűzze kapcsolatait. Ebben a térségben a magyar diplomáciai együttműködések tekintetében Mongólia egy hagyományosan biztos pontot jelentett, hiszen a rendszerváltozások előtt, a KGST-n és a Szovjetunió által meghatározott szövetségi rendszeren belül is kiemelten jó volt a mongol–magyar kapcsolat, a politikai, gazdasági együttműködésünkre a kölcsönös bizalom volt a jellemző.

A rendszerváltások előtti utolsó magas szintű magyar–mongol találkozóra már az enyhülés időszakában, Gorbacsov vlagyivosztoki beszédét követően, 1987-ben került sor. A Dzs. Bathmönh (Jambiin Batmönkh, 1926-1997) vezette mongol delegáció június 8–10.⁶ között tartózkodott Magyarországon, ahol Kádár Jánossal és más, magas rangú kormányzati politikusokkal is tárgyaltak gazdasági és külpolitikai kérdésekről,⁷ illetve mindkét fél helyeselte Gorbacsov leszerelési politikáját, továbbá említést tettek a vlagyivosztoki beszéd jelentőségéről. Több államközi megállapodás is született, közöttük olyanok, mint az akkor 2000-ig hatályban lévőnek tervezett gazdasági, és műszaki, tudományos együttműködési szerződés, illetve kulturális és tudományos megállapodás.⁸

Az 1990-es politikai rendszerváltás után Mongólia a diplomáciában hasonló prioritásokat fogalmazott meg, mint Magyarország. A demokratikus többpártrendszer és jogállam, illetve a piacgazdaság építése vált a mongol kül- és belpolitika elsődleges feladatává. Ennek érdekében megkezdte gazdasága átalakítását is. Prioritás volt és maradt Mongólia nemzetközi presztízsének növelése, a nemzeti érdekek elsődleges biztosítása, a külkapcsolatok diverzifikálása, a realitásokon alapuló aktív külpolitika folytatása, valamint a részvétel a térség geopolitikai, és geostratégiai rendszerének

⁶ A Népszabadság 1987. június 8-i számának címlapján, mongol nyelvű köszöntéssel is üdvözlö a mongol delegációt.

⁷ Népszabadság. 1987. június 9.

⁸ Magyar Külpolitikai Évkönyv, 1987: 191–195.

kialakításában. A mongolok számára geopolitikai szempontból továbbra is kulcsfontosságú maradt a szomszédos nagyhatalmakkal való kapcsolatok stabilizálása, fejlesztése, a kölcsönös együttműködésen és egyensúlyon alapuló rendszer kiépítése. Ugyanakkor a mongol diplomácia már az 1990-es évtized elejétől mindent elkövetett annak érdekében, hogy szélesítse az ország külkapcsolatait, kitörjön abból a Kína és Oroszország közötti keretből, mely meghatározta korábbi külpolitikai mozgásterét.

A mongol–orosz kapcsolatok a rendszerváltás után mélypontra jutottak, amelyben csak a '90-es évek második felétől kezdődött fokozatos javulás. A geopolitikai helyzet stabilizálódása a két ország kapcsolataira is jó hatással volt. 1996-ban Jevgenyij Primakov (1929-2015) orosz külügyminiszter látogatott az országba. 1999-ben tervben szerepelt Viktor Csernomirgyin (1938-2010) miniszterelnök látogatása is, amelyet azonban folyamatosan elhalasztottak. A 2000-es években volt miniszterelnöki látogatás, és Vlagyimir Putyin többször fogadta mongol kollégáját. Több megoldásra váró kérdés is volt a két ország kapcsolatában, jórészt a szovjet–mongol viszony maradványainak rendezése, így az orosz–mongol vegyesvállalatok ügye⁹.

A 20/21. század fordulóján a mongol–kínai politikai kapcsolatok jogi alapját a Li Peng kínai miniszterelnök 1994-es mongóliai látogatásakor aláírt politikai alapszerződés jelentette. Mongol részről kiemelt fontosságú volt a viszony politikai és gazdasági fejlesztése, a felsőszintű politikai párbeszéd folytatása. A mongol–kínai kapcsolatok aktivitását többek között S. Altangerel mongol külkapcsolati miniszter 1996-os pekingi, illetve Qiao Shi, az Országos Népi Gyűlés állandó bizottsága elnökének 1997. februári ulánbátori látogatása fémjelezte. Qian Qichen külügyminiszter 1997 augusztusában utazott Ulánbátorba. Az eseményeken mindkét fél kifejezte készségét a kölcsönösen előnyös együttműködés fenntartására, fejlesztésére. Kína részéről többször is megerősítették, hogy tiszteletben tartják Mongólia függetlenségét, területi és politikai szuverenitását. 2000 után fokozatosan Kína lett Mongólia legjelentősebb külgazdasági partnere. Kiterjedtek a kínai beruházások az építőiparban és a bányászatban. A mongol nyersanyagok legnagyobb felvevőpiacává Kína vált.¹⁰

Az 1990-es évek elejétől a mongol diplomácia számára kiemelt feladatként szerepelt a fejlett nyugati országokkal, Európával, az USA-val, Dél-Koreával és Japánnal

⁹ Ebben a tekintetben kiemelten fontos az Erdenetben orosz–mongol vegyesvállalatként működő rézbánya, mely általában a mongol gazdaság, és a külkereskedelmi kivitel meghatározó eleme.

¹⁰ SZILÁGYI 2009: 242–256.

való szoros politikai és gazdasági együttműködés kialakítása. A két szomszédos nagyhatalom szorításából való kitörés egyik legfontosabb lépése a mongol kormányzat által már az 1990-es évek legvégén meghirdetett, de lényegében inkább az utóbbi másfél évtizedre jellemző ún. „harmadik szomszéd” (*halha guravdagch khörshiin bodlogo*)¹¹ politika. Az ötlet nem mongol „találmány”, de az ezredforduló után a mongol diplomácia meghatározó elve lett, amit igen sikeresen alkalmaznak. A cél, hogy Mongólia kitörjön az „üllő és a kalapács”¹² közül. Ez a doktrína azt célozza, hogy az ország önálló, független külpolitikát folytatva „láthatóvá váljon” a nemzetközi porondon, melynek eszköze, hogy jelentős gazdasági, politikai erőt képviselő harmadik országokkal alakítson ki önálló kapcsolatokat.

Az elképzelést először az 1990-ben Mongóliába látogató James Baker amerikai külügyminiszter fogalmazta meg, amikor arra utalt, hogy a mongolok gondoljanak nyugodtan úgy az USA-ra, mint harmadik szomszédjukra. Ezt a pillanatot elevenítette fel 2013-ban B. Ganbold, Mongólia Dél-Koreába delegált nagykövete, amikor egy nyilvános előadáson vázolta a mongol külpolitika aktuális koncepcióját.¹³ Baker megnyilvánulását nyilván valójában retorikai fordulatnak szánta, mely azt volt hivatott jelezni, hogy a demokratikus átmenet során a mongolok számíthatnak az USA segítségére. Később azonban egy egész külpolitikai koncepció névadójává vált.

III. A MAGYAR–MONGOL KAPCSOLATOK AZ EZREDFORDULÓN (1990-2006)

Ebben a nemzetközi környezetben Mongólia számára igen fontosak voltak Európához fűződő kapcsolatai, melyekben kiemelt jelentőséggel bírt és bír a mai napig a magyar reláció. Mongólia Kelet- Közép-Európa országainak tekintetében azt az általános irányelvet követte, hogy a korábbi kapcsolatrendszerre, az együttműködés pozitív tapasztalataira és hagyományaira, a politikai, társadalmi, gazdasági célok 1990-es évekre is jellemző hasonlóságaira alapozva kívánta újraértelmezni, megalapozni, fejleszteni a kapcsolatokat. A magyar relációban az évszázad utolsó évtizedében viszonylag alacsony mértékű volt a kereskedelmi forgalom, de mindkét oldalról állandó erőfeszítéseket tettek

¹¹ ULAMBAYAR 2014.

¹² EWING 1980.

¹³ „Mongolia's 'Third Neighbor' Foreign Policy”. 2013.

a növelésére. Ugyanakkor arra is érdemes felhívni a figyelmet, hogy az új politikai környezet lehetőséget teremtett az oktatási, tudományos együttműködésekben való előrelépésre is.¹⁴ Az évtized legelején a kétoldalú diplomáciai megnyilvánulások sok tekintetben a jelzés szintjén maradtak és elsősorban a kölcsönös együttműködési szándákat voltak hivatottak jelezni. Ugyanakkor Mongólia igen komoly erőfeszítéseket tett a jó kapcsolatok megőrzésére, amire jó példa, hogy a korábbi időszakokban a KGST országoktól felvett hitelek közül kizárólag a Magyarország felé fennálló kötelezettségeit teljesítette.¹⁵

A mongol állami vezetés komoly figyelemmel kísérte az 1990-es magyarországi választásokat. P. Ocsirbat (Punsalmagiin Ochirbat)¹⁶ és a mongol miniszterelnök S. Gungádordzs (Sharaviin Gungaadorj) 1990. május 25-én, két nappal az Antall-kormány megalakulása után telefonon gratulált az új magyar miniszterelnöknek, és ehhez hasonlóan Göncz Árpád akkor még ideiglenes köztársasági elnöknek is.¹⁷

A magyar sajtó jelentős figyelmet fordított a Mongóliában zajló eseményekre, egyes orgánumok szinte napi rendszerességgel tudósítottak a politikai átalakulás egyes mozzanatairól, az egypártrendszer átalakítását célzó rendkívüli pártkongresszusról,¹⁸ és annak alakulásáról,¹⁹ valamint a kongresszus lezárását követő határozatokról.²⁰

A magyar–mongol relációban már közvetlenül a rendszerváltás után voltak magas szintű látogatások, 1991-ben R. Goncsigdordzs (R. Gonchigdorj) a Mongol Kis Hurál elnöke látogatott Magyarországra, Szűrös Mátyás,²¹ az Országgyűlés alelnöke pedig Mongóliába. 1992-ben Balsai István igazságügyi Miniszter tett látogatást, 1993-ban G. Szogd (G. Sogd) a mongol Alkotmánybíróság elnöke utazott Magyarországra, amit magyar kollégája, Sólyom László – akkor még az Alkotmánybíróság elnökeként – 1994-ben viszonzott.

¹⁴ 1991-ben Sárközi Alice ötlete nyomán és vezetésével indult az MTA és a Mongol Tudományos Akadémia közös népi műveltség és nyelvjárás gyűjtő kutatómunkája, mely a következő másfél évtizedben meghatározó eleme volt a kétoldalú tudományos együttműködéseknek.

¹⁵ 1995 végéig 2M USD volt a teljes visszafizetés tervezett volumene.

¹⁶ A rendszerváltás után Mongólia első államelnöke 1990-1997 között.

¹⁷ Mongol Állami Külügyi Archívum Fond. No. 10. D. No. 1. .HN. No. 147.

¹⁸ Népszabadság. 1990. április 10.

¹⁹ Népszabadság. 1990. április 11.

²⁰ Népszabadság. 1990. április 21. Itt kell köszönetet mondanunk G. Colmonnak, aki 2020-ban a Milton Friedman egyetemre írt szakdolgozatával kapcsolatban értékes kutatásokat végzett a magyar–mongol kapcsolatok hazai médiumokban való megjelenésével kapcsolatban. A dolgozat címe: *Magyarország és Mongólia politikai kapcsolatai (A rendszerváltás előtt és után)*.

²¹ Lásd: „Szűrös Mátyás (1933-)”.

Az évtized első felében a két ország közötti kapcsolat legfontosabb témája a korábbi időszakban született adósság rendezése volt. Mongólia tartozása külkereskedelmi téren 3 millió rubelt tett ki, a kormányzati hitel mértéke nagyjából 34 millió rubelt. A kereskedelmi hitelek tekintetében a két ország közötti árucseré bővítésében látták a megoldást, a kormányzati hitelek törlesztéséről azonban már élénkebb vita bontakozott ki. Ulánbátor arra törekedett, hogy a hitelek idejének visszafizetését tolják ki, de a magyar tárgyaló fél saját gazdasági érdekeire hivatkozva a hitelek visszafizetését kérte.²² Az ezzel kapcsolatos tárgyalások még a következő évben is folytak. 1993-ban hirdették ki a még 1992. szeptember 24-én, Budapesten aláírt egyezmény értelmében azt a kormányrendeletet, amely magyar–mongol relációban biztosítja a vízummentességet a szolgálati útlevelel rendelkező állampolgárok számára, cserébe hatályon kívül helyezte az 1967-es vízummentességről szóló minisztertanácsi határozatot.²³

A kétoldalú kapcsolatok fejlesztésének igazi lökést a két államfő látogatásai adták az évtized közepén. 1994-ben Göncz Árpád magyar államfő utazott hivatalos látogatásra Mongóliába.²⁴ A viszontlátogatás előkészítése még abban az évben megkezdődött, és a mongol államelnök P. Ocsirbat egy évvel később, 1995-ben viszonzta is a magyar államfői látogatást. A mongol fél már 1992-től folyamatosan kezdeményezte a magyar–mongol alapszerződés felújítását, aláírását. Ilyen szerződést Mongólia az 1990-es változásokat megelőzően először Magyarországgal írt alá (1984-ben),²⁵ és a mongol diplomácia kiemelten fontosnak tartotta, hogy az új politikai, gazdasági környezetben is megerősítsék azt.²⁶ A magyar fél üdvözölte a kezdeményezést, de ekkor még nem látta okát az érvényben lévő szerződés felújításának. A mongol indokok között szerepelt, hogy a korábbi megállapodás egy teljesen más környezetben született és a két ország együttműködésének alapját jelentő szerződés akkori formájában nehezen tartható, s bár húsz éves hatállyal kötötték, újratárgyalása időszerűnek tűnt.²⁷

1994-ben Ulánbátorban aláírták a közös beruházások ösztönzéséről és a beruházások védelemről szóló kormányközi egyezményt,²⁸ melyet a magyar kormány

²² Népszabadság. 1992. március 19.

²³ 96/1993 (VII.1) kormányrendelet. Magyar Közlöny, 1993. június-július 4610-4611.

²⁴ TORONYI 1994.

²⁵ Népszabadság. 1984. június 2.

²⁶ Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma 2423/T/1995.

²⁷ Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma 6831/1995.

²⁸ Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma MONG-48/0/A

1995. január 11-én jóvá is hagyott.²⁹ A könnyebb munkavállalást elősegítő jogszabályi környezet kialakításának fontos lépéseként még ebben az évben létrejött egy szerződés a kettős adózás megszüntetéséről³⁰ is, amiről 1995 augusztusában született kormányhatározat,³¹ ugyanakkor ebben az évben már elkészült a magyar–mongol jogsegély egyezmény tervezete is.³²

A kétoldalú barátsági szerződéshez hasonlóan 1995-ben indult meg az egyeztetés a kulturális, oktatási, tudományos és sport szerződés megkötéséről is. Az utolsó hasonló megállapodást 1987-ben kötötte a két ország,³³ és bár hasonló megállapodások éves hatállyal (1991-1992, illetve 1993-1994) születtek a felek között, Mongólia a hosszabb távú szabályozás mellett tette le a voksát. Az 1995-ben készült szerződéstervezet 10 éves érvényességet javasolt, melyet más, ilyen jellegű szerződésekhez hasonlóan 5-5 évre meg lehetne hosszabbítani.³⁴ A szerződést végül magyar részről Dr. Szabó Zoltán ellenjegyezte 1996. szeptember 27-én.

1996 márciusában Dr. Györgyi Kálmán legfőbb ügyész utazott Mongóliába, aki N. Ganbátar (N. Ganbaatar) mongol kollégája 1994-es látogatását viszonzta. A magyar küldöttség találkozott P. Ocsirbattal elnökkel, N. Luvszandzsav (N. Luvsanjav) igazságügyi miniszterrel, D. Demberel mongol főbíróval és B. Pürev országos rendőrfőkapitánnyal. A magyar fél tájékozódott a mongol ügyészség helyzetéről, melyet az új alkotmány sem változtatott meg jelentősen. Önállóan, az igazságügyi minisztériumtól függetlenül működött.

A következő év áprilisában újjáalakult a Magyar–Mongol Gazdasági, Kereskedelmi és Tudományos-Műszaki Együtműködési Bizottság. A kétoldalú gazdasági kapcsolatok fejlesztésére némiképp árnyékot vetett a Cagán Davá-i (Tsagaan Davaa) lelőhely kiaknázására létrehozott Wolframinvest vegyesvállalat felszámolása, mely gyakorlatilag az egyetlen vitás gazdasági kérdés volt a két ország kapcsolatában, s melynek csődjéről már 1990-ben cikkeztek.³⁵ Az 1984-ben létrehozott vegyesvállalat alapításáról szóló szerződés felmondásáról még a Németh-kormány döntött, az Antall-kormány pedig magyar szakemberek bevonásával fogott a felszámoláshoz. Ulánbátor nem járult hozzá a

²⁹ Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma 11-2/AMD/1995.

³⁰ Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma MONG-47/0/A

³¹ Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma 6862/1995.

³² Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma 7729/1995.

³³ Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma MONG-042/0/A

³⁴ Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma 3860-2/1995.

³⁵ Népszabadság. 1990. június 9.

felszámolás költségeihez, és a kezdetben sikeresen induló vállalkozás sajnos nem tudott a kapcsolatok olyan stabil pontjává válni, mint más hasonló magyar beruházások.³⁶ Ugyanakkor a gazdasági jelentések alapján kijelenthető, hogy öröndetesen nőtt a két ország közötti kereskedelem volumene, mely 1994-ben még alig érte el a félmillió dollárt, 1996-ban, viszont már 1,707 M USD-volt, ami szinte teljes egészében a magyar kivitel jelentette.

A mongol fél ebben az évben ismételtén javasolta a két ország közötti vízumkényszer feloldását. A vízummentességet mongol javaslatra még 1992-ben szüntették be, de ez az intézkedés vélhetően nem a Magyarországról induló beutazók ellen szólt, viszont a kölcsönösség alapján a magyar fél is érvényesítette a vízumkényszert a mongol állampolgárokkal szemben. 1997-ben Magyarország az EU integráció prioritása miatt már nem döntött a mongol vízumkényszer feloldásáról. Ugyanakkor Mongólia és Magyarország kormánya 1992 szeptemberében megegyezett a diplomata és szolgálati útlevéllal rendelkezők 30 napos vízummentességéről,³⁷ amit az 96/1193-as kormányrendelet rögzített is.

1997 szeptemberében Kóródi Mária az Országgyűlés alelnöke tett hivatalos látogatást Mongóliában. Az alelnök asszony a mongol parlament alelnökének átadta a Magyar Geológiai Szolgálat főigazgatójának nyilatkozatát, melynek értelmében a Szolgálat készen áll arra, hogy együttműködést kössön a Mongol Geológiai Szolgálattal. A javaslat a rendszerváltás előtti együttműködés felújítását célozta olyan területeken, mint a magyar privatizációs és koncessziós tapasztalatok átadása, illetve ásványgazdálkodási és informatikai segítség.³⁸

A kétoldalú kapcsolatok szempontjából kiemelkedő jelentőségű volt Kádár László helyettes államtitkár, volt mongóliai magyar nagykövet októberi útja. Kádár a tudományos és oktatásüggyel kapcsolatos megbeszélései, és a minisztériumi egyeztetések mellett tárgyalt a magyar–mongol alapszerződésről is. A szerződés megkötését a mongol fél immár öt éve sürgette, és ekkorra a magyar oldal is felülvizsgálta álláspontját. A kétoldalú találkozók és a magas szintű diplomáciai küldöttségek utazásai során mongol részről mindig felmerült az igény a szerződés aláírására, melyre sajnos sem

³⁶ Népszabadság, 1990. október 17.

³⁷ Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma MONG-043/0/A.

³⁸ KAKAS 1997.

a Göncz, sem az 1995-ös Ocsirbat látogatás során nem került sor. A helyzet 1997-re azonban változott.

Az 1996-os mongóliai választásokon nem a mongol utódpart nyert, hanem egy addig ellenzékben lévő pártokból szerveződött koalíció, így nagyobb esély nyílt az alapszerződés aláírására. Ugyanakkor az 1990-es évtizedben Mongólia már Ukrajnával (1992), Kirgizisztánnal és Kazahsztánnal (1993), Oroszországgal (1993), Kínával, Indiával és Laossal (1994), Törökországgal (1995) és Franciaországgal (1996) is létrehozott hasonló együttműködést, így a magyar relációban való szerződés is egyre sürgetőbbé vált. Ráadásul a kelet-közép-európai térség országai tekintetében Mongólia először a magyar–mongol alapszerződés megkötését szorgalmazta, mely végül létre is jött. Ezt az a tény is segítette, hogy ekkorra törlesztette a Magyarország felé fennálló tartozásait. A szerződést M. Enkszajhan (Mendsaikhani Enkhsaikhan) miniszterelnök januári magyarországi látogatásán írták alá,³⁹ s a Nagy Hurál 1998 júliusában, a magyar Országgyűlés 1998 decemberében erősítette meg.

R. Goncsigdordzs (R. Gonchigdorj) az Országos Nagy Hurál elnöke 1999 novemberében látogatott Budapestre. Ekkor történt meg a szerződés ratifikációs okmányainak kicserélése is. Magyar részről a szerződés aláírásával a mongóliai demokratizálódási folyamatot is segíteni kívánták, valamint ekkor az euro-atlanti integráció mellett cél volt a kapcsolatok fejlesztése a csendes-óceáni, illetve ázsiai térséggel is.

Az év nyarán Torgyán József földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter látogatott Mongóliába. Útjának kapcsán a Deák Ferenc Alapítvány magánkezdeményezéssel és részben mongol források bevonásával Ulánbátorban Magyar–Mongol Kulturális és Kereskedelmi Központot kívánt létrehozni.⁴⁰ A központ nem lett volna a hivatalos magyar diplomáciai képviselő részé, de lehetőséget biztosított volna a magyar–mongol gazdasági kapcsolatok bővítésére.

Az országban ekkor hasonló kezdeményezések más irányból is érkeztek. Mongóliában az ezredfordulóig az elsősorban japán, német és amerikai tőkebevonásokkal működtetett donor program 2002-ig lassan leállt, és az országnak fokozatosan át kellett alakítania gazdaságát a segélyek felhasználásáról az önellátásra. Ez a külföldi befektetők számára rendkívül jó környezetet teremtett, és a kétezres évek elején új lendületet kapó

³⁹ Népszabadság, 1998. január 29.

⁴⁰ Népszabadság, 1999. június 2.

bányaberuházások fokozatosan át is vették a gazdaság motorjának szerepét. Ebben a gazdasági környezetben Magyarországnak is jó esélyei lehettek arra, hogy a magyar–mongol gazdasági kapcsolatok hagyományosnak mondható terepein – pl. állategészségügy, tenyészállat- és élelmiszerexport, bányaipar, vízgazdálkodás – jelentős beruházásokban vegyen részt.

Annak ellenére, hogy a két ország 2000-ben ünnepelte a diplomáciai kapcsolatfelvétel 50. évfordulóját, az új évtized első fele épp a kétoldalú kapcsolatok gyengülésének időszakára volt. Pedig a magas szintű kétoldalú látogatások nem maradtak el. 2001. május 12–15. között Dr. Szili Katalin, az Országgyűlés alelnöke látogatott Mongóliába, 2003-ban S. Batbajar (Sh. Batbayar) mongol munkaügyi miniszter, majd Dzs. Bjambadordzs (J. Byambadorj) a Mongol Nagy Hurál Elnöke látogatott hazánkba és bár 2004-ben az akkori mongol ipari és kereskedelmi miniszter Cs. Gandzorig (Ch. Ganzorig) is Budapestre utazott, a hanyatló kereskedelmi kapcsolatoknak nem sikerült új lendületet adni. Ugyanakkor a mongolok továbbra is komolyan érdeklődtek a magyar reláció iránt annál is inkább, mert Magyarország 2004-es EU csatlakozása új perspektívákat nyitott nem csak a kétoldalú, de a mongol–európai uniós kapcsolatokban is.

A mongol erőfeszítéseket és elkötelezettséget jelzi, hogy N. Bagabandi (Natsagiin Bagabandi) mongol államelnök épp a két ország közötti diplomáciai kapcsolatfelvétel 55. évfordulójának idején, 2005. április végén utazott Magyarországra. A mongol államfőt április 26-án a Sándor Palotában fogadta Mádl Ferenc köztársasági elnök,⁴¹ de a mongol küldöttség elutazott Székesfehérvárra is,⁴² és meglátogatta a magyar–mongol tudományos kapcsolatok egyik fontos bázisát az ELTE Belső-Ázsiai Tanszékét, illetve a tanszék mellett működő MTA Altajisztikai Kutatócsoportot. Bagabandi az ELTE-n tett látogatás során Mongólia Munka Érdemrendjével tüntette ki Kara György professzort a tanszék és a kutatócsoport korábbi vezetőjét. A mongol delegáció tárgyalásain kiemelt téma volt a bilaterális gazdasági együttműködés, mindkét fél kiemelte a kétoldalú, vállalkozási együttműködések fontosságát. A magyar fél elsősorban a biogazdaság, a bányászat és az energiaipar területén látott lehetőséget az együttműködésre. A diplomáciai kapcsolatfelvétel 55. évfordulója tiszteletére Mádl Ferenc a Magyar Köztársasági Érdemrend Nagykeresztje a láncsal kitüntetés adományozott N.

⁴¹ SZILÁGYI 2015: 35.

⁴² „Mongol delegáció a városházán – A mongol miniszterelnököt látta vendégül Székesfehérvár”. 2005.

Bagabandinak, aki a Mongol Gyémántjogar Érdemrend első fokozatát adományozta a magyar államelnöknek.⁴³

Mongólia 2006-ban ünnepelte alapításának 800. évfordulóját. Az egész évet nagyszabású állami ünnepek jellemezték, amire nem csak az évforduló adott okot, hanem az ország gyarapodása, folyamatos gazdasági fejlődése is. A 21. század első évtizedének közepére a mongol gazdaságnak sikerült kilábalnia abból a sokkból, amit a KGST összeomlása és a piacgazdaságra való áttérés jelentett. Az 1990-es évekre jellemző, elsősorban a Japán által szervezett donor konferenciákon felajánlott segélyek felhasználásával sikerült átállítani a gazdaságot, a bányaipar látványosan fejlődött, a külföldiek számára igen kedvező befektetői környezet alakult ki, a nemzeti össztermék nőtt,⁴⁴ a mongol gazdaság egyértelmű felemelkedési pályán állt, az éves mongol GDP növekedés 8,5% volt.⁴⁵

Bár a magyar–mongol gazdasági kapcsolatok hagyománya, a fejlődő mongol gazdaság lehetőséget adott volna a kétoldalú együttműködések fejlesztésére, és annak ellenére, hogy az az év sem telt el magas szintű találkozó nélkül – Szili Katalin dél-koreai útját kötötte össze egy mongóliai látogatással⁴⁶ –, a magyar kormány mégis a kapcsolatokban addig példátlan lépésre szánta el magát, és megszüntette az ulánbátori külképviseletet.

Nyugodtan kijelenthető, hogy a döntés sokkolta a mongol felet. A legtöbb fórumon tiltakoztak ellene.⁴⁷ A mongol kormány anyagi segítséget is felajánlott az ulánbátori magyar nagykövetség felújítására, a hagyományosan kiváló magyar–mongol kulturális és tudományos kapcsolatok képviselői, kutatók, sőt a Mongol Tudományos Akadémia is érvelt a külképviselet megtartása mellett. Sajnos a döntést nem sikerült megváltoztatni. Magyarország így Mongólia legprosperálóbb időszakában maradt ulánbátori képviselet nélkül. A régi magyar nagykövetség épületébe a francia külképviselet költözött. Miközben jelentős külföldi befektetők jelentek meg, új országok vettek részt a fejlődő mongol gazdaság kiemelt projektjeiben és erősítették mongóliai képviseletüket az egyre fokozódó

⁴³ „Magyar-mongol megállapodást írtak alá”. 2005.

⁴⁴ Az átlagos éves GDP növekedés Mongóliában 5,41 % volt 1991-2018 között úgy, hogy a legalacsonyabb - 9,85 volt 1992-ben, a legmagasabb pedig 17,5 % 2011-ben. „Magyar-mongol megállapodást írtak alá”. 2005.

⁴⁵ „GDP growth (annual %) - Argentina, Mongolia, 1961–2019”. 2020.

⁴⁶ Szili látogatása egybe esett a mongol állam alapításának 800 évfordulójával. Látogatása során találkozott N. Enhbajar (Nambarin Enkhbajar) államelnökkel, M. Enhbold (Miegombiin Enkhbold) miniszterelnökkel, és C. Nyamdordzs (Tsend Nyamdorj) házelnökkel, akik mindhárman szóvá tették, hogy hazánk bezárta ulánbátori külképviseletét. Népszabadság. 2006. augusztus 30.

⁴⁷ PATAKY 2006.

piaci versenyben, a magyar cégek komoly diplomáciai támogatás nélkül maradtak. Magyarország elvesztette a pozitív mérlegű árucseré forgalomból származó jövedelmet, és egyértelműen hátrányba került a belső-ázsiai térségben és Mongóliában kialakult piaci versenyben. Nem utolsó sorban kockáztatta, hogy elveszíti azt a rokonszenvet, ami a mongolok felől mindig is jellemezte a kétoldalú diplomáciai kapcsolatokat, melyekben már a legkorábbi időktől kezdve szimbolikus jelleggel, de ugyanakkor azt jóval meghaladó hangsúllyal emlegették a közös kulturális gyökereket, a nomád hagyományokat.

Bár 2007-ben – elsősorban a Bagabandi látogatás idején kötött megállapodásnak köszönhetően – a Nemzeti Múzeumban a magyar nagyközönség is láthatta a Mongólia 800. évfordulójára készített,⁴⁸ és európai körúton lévő Dzsingisz kán kiállítást,⁴⁹ a 2000-es évek első évtizedének végén a magyar–mongol kapcsolatok érezhetően háttérbe szorultak. Eközben a 2008-as pénzügyi válság után a folyamatos befektetéseknek, a bányászati, infrastrukturális beruházásoknak köszönhetően a mongol gazdaság szárnyalt. 2011-ben évi 17,5 %-os GDP növekedést produkált.⁵⁰ Ebből a magyar gazdasági szereplők sajnos nem tudtak olyan mértékben profitálni, mint azt a kétoldalú kapcsolatok hagyománya indokolta volna.

2010-ben Sz. Batbold (Sükhbaatriin Batbold) mongol miniszterelnök tett látogatást Magyarországon. A mongol kormányfő részt vett a magyar–mongol diplomáciai kapcsolatok 60. évfordulójára rendezett konferencián az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. A Ligeti Lajos által alapított Belső-ázsiai Tanszéken immár csaknem nyolc évtizede folyt magas szintű mongolisztikai oktatás, melyet a mongol kormány mindig kiemelt figyelemmel kísért és támogatott. A mongol miniszterelnök hozzászólásában azt is kiemelte, hogy az elmúlt évtizedekben magyar felsőoktatási intézményekben több mint 400 mongol diák végzett, ami a Mongóliának nyújtott magyar támogatások egyik legfontosabb része, és a kapcsolatok egyik pillére is.⁵¹

A kétoldalú kormányfői találkozáson elhangzott, hogy Magyarország segíthet a Mongólia és az EU közötti árucseré forgalom lebonyolításában, de immár napirenden volt az együttműködések fejlesztése olyan hagyományos gazdasági területeken is, mint például a vízgazdálkodás. Felmerült, hogy a Geodéziai és Geofizikai Intézet a

⁴⁸ A mongol, és általában a nomád kultúra iránti magyar érdeklődést jól példázza, hogy a kiállítás százezernél is több látogatót fogadott. „Százezer látogatóval zárt a Dzsingisz-kiállítás”. 2007.

⁴⁹ CSORBA 2007.

⁵⁰ „Mongólia - GDP Növekedési Ráta, 2015–2018”. 2020.

⁵¹ „60. mongol-magyar diplomáciai évforduló”. 2010.

bányaiparban fontos ásvány és kőzettani regisztrációs rendszer kidolgozásában segédkezhet. Javaslat született a magyar támogatással épült Szonginói Biokombinát rekonstrukciójára, modernizációjára fordítandó, 25 millió dolláros kedvezményes hitel nyújtására is, ami a következő évtizedben a magyar–mongol kapcsolatok egyik állandóan visszatérő kérdése lett. Budapest és Ulánbátor között együttműködési megállapodást írtak alá.⁵²

IV. A KÉTOLDALÚ RELÁCIÓ AZ ULÁNBÁTORI MAGYAR NAGYKÖVETSÉG ÚJRANYITÁSA UTÁN

Az ulánbátori magyar diplomáciai külképviselet megszüntetésekor Mongólia nem követte a viszonyosság elvét, így megtartotta budapesti nagykövetségét. A 2000-es évek első évtizedének fordulóján tehát nem szakadt meg teljesen a nagykövetségi szintű kapcsolat, a magyar diplomáciai feladatokat ún. utazó diplomaták látták el Mongóliában, illetve Magyarország pekingsi nagykövetségét akkreditálta Ulánbátorba is.

A magyar–mongol kapcsolatoknak új lendületet a második Orbán-kormány által meghirdetett keleti nyitás politika, és C. Elbegdordzs (Ts. Elbegdorj) államfő 2014-es magyarországi látogatása adott. A mongol államelnök útjának legfőbb célja a kétoldalú kapcsolatok újraindítása, ismét szorosabbá tétele, a magyar–mongol gazdasági együttműködés fejlesztése volt. Látogatása hivatalos programjának részét képezte a magyar–mongol üzleti fórumon való részvétel is. A Magyar Nemzeti Kereskedőház Zrt. a Magyar Kereskedelmi- és Iparkamara Magyar-Mongol Tagozatával közösen szervezte a találkozót a mongol államelnökkel Budapestre érkező mongol üzleti delegáció részére, melyen 34 mongol és több mint 100 magyar cég képviselője vett részt.⁵³

C. Elbegdordzs látogatást tett az ELTE Mongol és Belső-ázsiai Tanszékén is, ahol ünnepélyes keretek között megnyitotta a mongol állami támogatással létrehozott Mongolisztikai Kutatóközpontot, valamint a magas színvonalú magyarországi mongolisztikai kutatások elismeréseként állami kitüntetésekkel adta át. Sárközi Alice az MTA nyugalmazott főmunkatársa, Birtalan Ágnes tanszékvezető és jelen írás szerzője, Szilágyi Zsolt az MTA BTK Néprajztudományi Intézet tudományos főmunkatársa kapta meg a külföldieknek járó legmagasabb állami kitüntetést, a Sarkcsillag érdemrendet,

⁵² Magyar Nemzet. 2010. március 11.

⁵³ „Magyar Hírlap. 2014. október 21.”

valamint hasonló kitüntetésben részesült Avar Ákos, a Darhani Húskombinát utolsó magyar vezetője is, a magyar–mongol gazdasági kapcsolatokban végzett kiemelkedő munkájáért.⁵⁴

Áder János köztársasági elnök 2015 tavaszán viszonzta mongol kollégája látogatását. A két államfő az április 15-én tartott megbeszélésen az országaik közötti oktatási együttműködést emelte ki, mint a kétoldalú kapcsolatok egyik legsikeresebb területét. A gazdasági kapcsolatok fejlesztésére leginkább lehetőségeket nyújtó területként a mezőgazdaságot és a bányaiipart jelölték meg. Áder kiemelte, hogy az 1960-es évektől magyar vízmérnökök kiváló munkát végeztek Mongóliában, mely az utóbbi időszakokban vélhetően a klímaváltozás következtében komoly száraz időszakokat volt kénytelen elviselni. A jövőben a vízbázis védelmében, az ivóvízelőállítás és az ezzel kapcsolatos infrastruktúra építésében, felújításában is fontos szerepet játszhatnak a magyar vállalatok.⁵⁵ A mongol partner nem felejtette el megjegyezni, hogy magyar államfő utoljára 21 éve járt az országban, így ezt a látogatást nem csak a gazdasági együttműködések lehetséges fejlődése miatt tartották kiemelten fontosnak, de azért is, mert a diplomáciai kapcsolatok ismét magas szintre emelkedtek.⁵⁶

Még a mongol elnöki látogatást megelőzően, 2014 nyarán jelentette be a magyar kormány, hogy 2015-ben ismét megnyitja az ulánbátori magyar nagykövetséget. A nyilatkozat újabb lökést adott a kétoldalú kapcsolatoknak, amit csak tovább erősített Szijjártó Péter magyar külgazdasági és külügyminiszter ulánbátori látogatása.⁵⁷ A magyar miniszter hivatalos útján tárgyalt C. Elbegdordzs mongol államelnökkel, illetve L. Pürevszüren (Lundeg Purevsuren) mongol külügyminiszterrel, akivel közösen nyitották meg az új ulánbátori magyar külképviseletet is. A magyar nagykövet Madari Ákos lett,⁵⁸ aki az 1990-es évek közepén konzulként már szolgált Mongóliában.⁵⁹

A magyar külügyminiszter felhívta a figyelmet arra, hogy a jelentős nemesfém- és ásványkincsvagyonnal rendelkező Mongólia a bányaiiparra és a mezőgazdaságra alapozva nagyon magas, esetenként évi két számjegyű GDP növekedést produkál, és ez a fejlődés igen komoly technológiai beruházásokat is igényel, ami lehetőséget teremt a magyar

⁵⁴ „Cahiágín Elbegdordzs, mongol államfő látogatása az ELTE-n”. 2014.

⁵⁵ „Áder Mongóliában: közös célok a vízgazdálkodás, a mezőgazdaság, az oktatás terén”. 2015.

⁵⁶ „Megérkezett Magyarország elnöke”. 2015.

⁵⁷ „Magyar külügyminiszter először látogat Mongóliába”. 2015.

⁵⁸ „Yerönkhii said J. Erdenebet Ungar Ulsiin elchin saidig hullen avch uulzlaa”
<https://vip76.mn/content/42614> „Mongol ulsiin zasgín gazar”
<https://www.zasag.mn/news/view/10163> (utolsó megtekintés 2021. 01. 11.)

⁵⁹ SZILÁGYI 2015: 47.

technológia mongóliai exportjának számottevő növelésére. A mongol gazdaság húzóágazatai olyan területek, melyeken a magyar technológia hagyományosan erős, így a kétoldalú együttműködéseknek ez adhat széles keretet. A bányaiipar fejlődése, a rohamos urbanizáció a miniszter szavaival „a lehető legjobb terep a magyar ivóvíz- és szennyvízgyártási, valamint víztározóépítési technológia számára”.⁶⁰

Emellett a mongol állattenyésztés bővülése a magyar takarmányozási, állategészségügyi és élelmiszeripari szaktudás számára jelenthet komoly piacot. A Magyar Eximbank 488 millió dolláros hitelkeretet hozott létre, valamint a mongol Golomt Bankkal megállapodott egy 5 millió dolláros közös hitelkeret létrehozásáról is, ami a vállalkozások létrejöttét támogatta. Szijjártó Péter látogatása során több jelentősebb együttműködési megállapodást is aláírtak, melyek közül a legjelentősebb, hogy 25 millió dolláros kötött segélyprogram keretében magyar cégek újítják fel az 1973-ban átadott, magyar segítséggel készült és később üzemeltetett Szonginói Oltóanyaggyárat.⁶¹ A magyar miniszter felhívta a figyelmet arra is, hogy az elmúlt évtizedek oktatási együttműködésének köszönhetően több mint 400 mongol állampolgár Magyarországon szerzett felsőfokú diplomát, ami a két ország kapcsolatainak legfontosabb bázisa.⁶²

A magyar–mongol diplomáciai kapcsolatok, és a kétoldalú együttműködés újabb szintre emelésének szándékát jól mutatja, hogy 2016 januárjában Orbán Viktor miniszterelnök is Ulánbátorba látogatott.⁶³ A magyar kormányfő találkozott Cs. Szaihanbileg (Chimediin Saikhanbileg) mongol miniszterelnökkel, de a háromnapos látogatáson tárgyalt Dz. Enhbolddal (Dzandaakhiin Enkhbold) a Nagy Állami Hurál, a Mongol Parlament elnökével, valamint C. Elbegdordzs államelnökkel is.⁶⁴ A két kormányfő ismét a technológiai együttműködés fontosságát hangsúlyozta.

A magyar miniszterelnököt 50 üzletember is elkísérte hivatalos útjára, a kétoldalú gazdasági kapcsolatok bővítése érdekében gazdasági fórumot szerveztek Ulánbátorban. A magyar és mongol szervezetek képviselői több megállapodást is aláírtak, melyek együttes értéke 40 millió dollár volt. Orbán Viktort hivatalos mongóliai útjára elkísérte Szijjártó Péter külgazdasági és külügyminiszter, aki megállapodást írt alá többek között B.

⁶⁰ „Mongólia a magyar technológiaexport kiemelt országa lesz a jövőben”. 2015.

⁶¹ Uo.

⁶² Ennek bizonyítására talán a legjobb példa, hogy a 2016-ban budapesti állomáshelyét elfoglaló új mongol nagykövet, Z. Batbajar (Zeneemyadar Batbayar) úr az ELTE-n szerzett jogi diplomát. „Szeretnénk tanulni Magyarországtól – akár még az elkövetett hibákból is”. 2016.

⁶³ „Magyarország miniszterelnöke látogatást tesz Mongóliában”. 2016.

⁶⁴ „Orbán: Magyarország és Mongólia egyaránt sikeres”. 2016.

Bolor (Batbayar Bolor) mongol pénzügyminiszterrel is. A magyar miniszter kiemelte, hogy magyar Pénznyomda Zrt. 10 millió dolláros megállapodást kötött mongol útlevelek előállítására, és hangsúlyozta a Szonginói Biokombinát modernizálására szánt 25 millió dolláros kötött segélyprogramot, amelynek előkészítése az előző évi látogatásán megtörtént. A kétoldalú oktatási együttműködés szempontjából kiemelt jelentőségű volt Orbán Viktor miniszterelnök bejelentése, miszerint a jövőben a magyar állam támogatásával évente 200 mongol diák felvételére nyílik lehetőség.⁶⁵

A 2017 nyarán lezajlott mongol elnökválasztás alapján K. Battulga lett Mongólia új államfője, akinek egyik első útja Budapestre vezetett. A Magyarországra látogató mongol államfőt fogadta Orbán Viktor miniszterelnök, akivel a nagy múltra visszatekintő magyar–mongol gazdasági és kulturális együttműködésről tárgyalt. A korábbiakhoz hasonlóan megállapították, hogy a kétoldalú kapcsolatokat az informatika, a vízgazdálkodás, az élelmiszeripar és az állategészségügy területén lehet szorosabbra fogni. Ezzel a korábbi évek tapasztalatai és tárgyalásai alapján is egyértelműen körvonalazódtak azok a területek, melyeken a jövőben a magyar és mongol gazdasági érdekek mentén előbbre lehet lépni. A mongol államelnök útján a sport és az utánpótlás nevelés kérdése is előkerült. Orbán Viktor mongóliai vizitje óta a magyar fél e területen is komoly segítséget nyújt ázsiai partnerének. A Puskás Akadémián évek óta képeznek tehetséges mongol fiatalokat, 2018-ban is két újabb fiatal mongol sportoló tanulhatott ott magyar támogatással.⁶⁶

A magas rangú magyar látogatások bizonyítják azt a kormányzati szándékot, hogy erősödjön a két ország közötti gazdasági kapcsolat, és stabil maradjon, illetve fejlődjön a hosszú évtizedekre visszanyúló sikeres oktatási, tudományos együttműködés is. Az ulánbátori magyar külképviselet újrainyitása óta mindkét oldalról a legmagasabb szintű látogatások történtek, jelentős értékű kétoldalú gazdasági megállapodásokat kötöttek. 2018-tól folyamatosan napirenden volt a Szonginói Biokombinát modernizálásában való magyar részvétel, és 2019-ben a megvalósítás szakaszába lépett a beruházás, amiről a mongol partnerekkel tárgyalt Gálosfai Mihály, a 2017 nyarán kinevezett új ulánbátori

⁶⁵ „Orbán Viktor Mongóliában: üzleti megállapodások az első napon”. 2016.

⁶⁶ „Orbán: Magyarország és Mongólia egyaránt sikeres”. 2016.

⁶⁶ „Puskás Akadémia: újabb két mongóliai fiatal érkezik”. 2018.

magyar nagykövet.⁶⁷ A kivitelezésre vonatkozó pályázatot még abban az évben kiírták.⁶⁸ A beruházás költségeinek döntő részét magyar banki hitelből finanszírozzák.⁶⁹

2019 novemberében látogatott Magyarországra a Mongol Nemzeti Kereskedelmi és Iparkamara elnöke, aki a MKIK képviselőivel is tárgyalóasztalhoz ült. A megbeszélések tanulsága az volt, hogy bár a körülmények nem biztatók, a mongol fél mégis elkötelezett a kapcsolatok fenntartásában,⁷⁰ így a korábbi tervek a megvalósítás útjára léptek. 2020 júniusában ismét aláírásra került az aktualizált szerződés a Biokombinátról. Az immár 57 millió dollárra bővült teljes beruházáshoz az Eximbank 46 millió dolláros hitelkeretet biztosít.⁷¹ Bár a 2020. évi világjárvány a kétoldalú kapcsolat intenzitását csökkentette, és az évben személycsere is történt a mongóliai nagyköveti poszton,⁷² reménykedhetünk abban, hogy a helyzet normalizálódásával a korábbi években kötött megállapodások megvalósítása sikeresen folytatódhat.

V. A MAGYAR–MONGOL TUDOMÁNYOS KAPCSOLATOK

A Magyarország és Mongólia közötti kétoldalú kapcsolatokban mindig is fontos szerepet játszott a tudományos együttműködés. A magyar tudományos és közéletben az Ázsiával kapcsolatos fokozott érdeklődésnek köszönhetően Belső-Ázsia és Mongólia is már az előző századfordulót megelőzően a figyelem fókuszába került, hiszen a magyarok őshazáját, és a nomád műveltség gyökereit kereső kutatók figyelme hamar a térség felé fordult, néhányan a mongolok lakta területekre is eljutottak. A 19. század második felétől élenkülő, Szentkatolnai Bálint Gábor (1844-1913),⁷³ és Budencz József (1836-1892)⁷⁴ nevével fémjelzett figyelem kisebb kihagyásokkal az egész 20. században megmaradt. A század első harmadában egyre élenkülő Belső-és Kelet-Ázsia felé forduló figyelmet jól példázza, hogy a mongolisztikai oktatást Magyarországon meghonosító Ligeti is ebben az

⁶⁷ „Aláírták a mongol és a magyar kormány közötti pénzügyi megállapodás módosításait”. 2019.

⁶⁸ „Értesítés pályázat meghirdetéséről”. 2019.

⁶⁹ Világgazdaság. 2019. június 21.

⁷⁰ „Beszámoló a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara Magyar-Mongol Tagozatának 2019-es tevékenységéről”. 2019.

⁷¹ „Magyar cégek építik fel Mongólia legnagyobb állatvakcina gyárát”. 2019.

⁷² 2020 késő őszén Obrusánszky Borbálát nevezték ki a pozícióra.

⁷³ BIRTALAN 2009; 2011.

⁷⁴ BUDENCZ 1977. Az 1887-ben közreadott *Rövid mongol nyelvtan* című kötetét Ligeti gondozásában MTA adta ki újra 1977-ben.

időben jutott el Belső-Mongóliába.⁷⁵ A térség iránti érdeklődés napjainkban ismét reneszánszát éli, aminek oka elsősorban a már többször említett, közös nomád kulturális gyökerekben keresendő.

A magyarság keleti kapcsolatainak tudományos igényű kutatását megalapozó Ligeti Lajos (1902-1987) által az Eötvös Loránd Tudományegyetemen alapított Belső-Ázsiai Tanszék (2014-től Mongol és Belső-Ázsiai Tanszék)⁷⁶ a mongolisztikai kutatások fontos hazai műhelye lett. Ligeti 1969-ben létrehozta az MTA Altajisztikai Kutatócsoportot is, így a 20. század utolsó harmadától már a Magyar Tudományos Akadémia keretein belül is működött mongolisztikai és Belső-Ázsia-kutatással foglalkozó tudományos műhely. A tanszék és a mellette működő kutatócsoport bázisa lett a térség felé irányuló filológiai és terepkutatásoknak, melyhez később a történeti vonatkozású mongolisztikai kutatás is kapcsolódott. A tudományos műhelyekben folyó sikeres munkának több könyvsorozat,⁷⁷ önálló kötet, magyar, mongol és egyéb nyelven publikált cikk és tanulmány lett a bizonyítéka.

Talán az „újkori” magyar mongolisztikai kutatás kiinduló pontjának tekinthető, hogy a mongol tudományos élet kiemelkedő szereplője, B. Rincsen 1956-ban Magyarországon védte meg doktori disszertációját. Az akkor megerősödő magyar–mongol tudományos kapcsolatoknak köszönhetően – ahogyan arra a kapcsolatok korai szakaszát bemutató részben⁷⁸ már utaltunk – három fiatal magyar orientalista, Kara György, Róna-Tas András és Kőhalmi Katalin 1957-ben mongol meghívásra több hónapot tölthettek mongóliai terepmunkán.⁷⁹ Ők később a magyar orientalisztikai kutatás jelentős szereplőivé váltak. Kara Ligetitől átvette a Belső-Ázsiai Tanszék és az MTA Altajisztikai Kutatócsoport irányítását, Róna-Tas a Szegedi Egyetem Altajisztikai Tanszékének vezetője lett, mindketten akadémikusok is. Kőhalmi Katalin nem csak az ELTE, de a Pécsi Egyetem megbecsült oktatójává is vált.

A mongol és magyar tudományos és politikai vezetés a kapcsolatfelvétel kezdeteitől számon tartotta a két ország kulturális hagyományainak kapcsolatát, ez a kérdés már az 1940-es évek végétől rendszeresen visszatérő témája volt a kétoldalú találkozóknak. A 20. század második felében az MTA és a Mongol Tudományos Akadémia

⁷⁵ LIGETI 1988.

⁷⁶ BIRTALAN – SZILÁGYI 2015: 3.

⁷⁷ *Őseink nyomán Belső-Ázsiában. 1-4.; Treasures of Mongolian Culture and Tibeto-Mongolian Buddhism; Traditional Mongolian Culture CD series.* stb.

⁷⁸ SZILÁGYI 2020: 22.

⁷⁹ RÓNA-TAS 1961.

között is komoly, több tudományágra kiterjedő, gyümölcsöző kapcsolat alakult ki. Rendszeres volt a kutatócsere, több mongol kutató utazhatott Magyarországra, és végzett közös kutatásokat magyar kollégáival.

Az 1990-es politikai rendszerváltások új lehetőséget teremtettek a kétoldalú tudományos együttműködések, így a mongolisztikai kutatások számára is. 1991-ben Sárközi Alice, az MTA Altajisztikai Kutatócsoport tudományos főmunkatársa kezdeményezésére indult el a Magyar-Mongol Nyelvjárás és Népi Műveltség Kutató Expedíció,⁸⁰ melynek kezdeti vállalása a mongol népcsoportok nyelvi, nyelvjárási helyzetének vizsgálata, a hagyományos mongol műveltség szájhagyományának minél sokoldalúbb dokumentálása volt. Az évi rendszeres terepmunkákon az MTA, az ELTE Belső-Ázsiai Tanszék és a Mongol Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének munkatársai vettek részt. A terepmunkákon gyűjtött anyagok Magyarországon közvetlenül épülnek be a felsőoktatási tananyagba. A Kara György, és később Birtalan Ágnes által vezetett Mongol- és Belső-ázsiai Tanszék jelenleg BA, MA és PhD szinten folyó oktatásban részt vevő hallgatók közül többen is csatlakoztak a terepkutatásokhoz.⁸¹

A mongol állami vezetők mindig kiemelt figyelemmel kísérték a magyarországi mongolisztikai kutatásokat, melyek gyakran a két ország közötti kapcsolatok legbiztosabb alapját jelentették, és jelentik napjainkban is. A rendszerváltás után hazánkba látogató mongol miniszterelnökök, D. Lündédzsancan (Danzangiin Lundejantsan, 2007), Sz. Batbold (Szukhbaatriin Batbold, 2010), és államfők N. Bagabandi (Natsagiin Bagabandi, 2005) hivatalos útjaikon a magyar kutatási műhelyeket is megtekintették. C. Elbegdorj mongol elnök 2014-es magyarországi látogatása során nyitotta meg a mongol állami támogatással létrejött Mongolisztikai Kutatóközpontot.⁸² Mongólia az 1990-es rendszerváltás óta kiemelt figyelmet fordít a mongol kultúra ápolására, kutatására, népszerűsítésére. Ehhez a törekvéshez kapcsolódik a Kutatóközpont alapítása is, amely nem csak a magyar kutatóműhely korábbi mongolisztikai témáinak vizsgálatával foglalkozik, de a Magyarországon élő mongol diszpóra számára is biztosít mongol nyelvi- és kulturális oktatást.

Az Altajisztikai Kutatócsoport sajnálatos módon 2006 decemberében kénytelen volt befejezni munkáját, így a Magyar- és Mongol Tudományos Akadémiák közötti

⁸⁰ SZILÁGYI 2016.

⁸¹ BIRTALAN – SZILÁGYI 2015: 4.

⁸² „Mongolisztikai Kutatóközpont”. 2014.

együttműködés a 2000-es évek második évtizedének eleje óta elsősorban bilaterális kutatási együttműködések keretében zajlik, mely jelenleg jórészt az MTA BTK Néprajztudományi Intézetéhez kapcsolható és jellemzően Szilágyi Zsolt vezetésével folynak. A korábbi kutatási témák történettudományi kérdésekkel is kiegészültek, és egyre hangsúlyosabbá válik a modernizáció és globalizáció társadalmi és kulturális hatásainak vizsgálata. Magyar kezdeményezésre összehasonlító ökológiai, etno-ökológiai vizsgálatok indultak a hagyományos nomád ökológiai tudás, a legelőhasználat tekintetében, mely témák jó alappal és adatokkal szolgálnak a magyar–mongol gazdasági együttműködések hagyományosnak mondható mezőgazdasági, állategészségügyi területein is.

2016-ban új régészeti témában is indult magyar–mongol kutatási együttműködés,⁸³ mely lehetőséget ad az 1980-as évek előtt sikeresen működő közös régészeti kutatások újraindításhoz is, hiszen a közeljövőben egy közös magyar–mongol feltárás indulhat a programon belül. Az utóbbi években a közös akadémiai projektekben a Mongol Tudományos Akadémia Történettudományi- és Néprajzi Intézete a fő mongol partner, s a kutatási programok hazai és jelentős külföldi források bevonásával folynak. A Mongol Tudományos Akadémia magas rangú vezetői rendszeres résztvevői az MTA által szervezett nemzetközi tudományos fórumoknak, 2013-ban B. Enkhtövsin, B. Enkhtuvshin) a Mongol Tudományos Akadémia akkori elnöke, 2017-ben pedig G. Csulúnbátar (G. Chuluunbaatar) jelenlegi alelnök tárgyalt az MTA-n.

VI. ZÁRÓ GONDOLATOK

Ahogyan a kapcsolatok történetét bemutató két cikkből is jól kirajzolódik, az immár hetvenéves múltra visszatekintő magyar–mongol diplomáciai kapcsolatok az elmúlt évtizedekben – egy rövid időszaktól eltekintve – szinte töretlenül fejlődtek. Mongólia hazánk egyik legstabilabb partnere a belső- és kelet-ázsiai térségben, ami különösen fontos, ha figyelembe vesszük Ázsia modernizációját, gazdasági növekedését, és politikai befolyásának erősödését a nemzetközi diplomácia színterein. Bár a magyar-mongol

⁸³A Khi-Land project címmel indult kutatás a jelenkori mongóliai régészeti kutatások között még meglehetősen újszerűnek tekinthető módon, tájrégészeti megközelítéssel vizsgálja a kitan-kori, 10-12. századi erődített településeket Mongóliában. HARMATH et al. 2019.

együttműködés gazdasági, kereskedelmi területeinek fejlesztésére bőven van még lehetőség, a közös kulturális gyökerek e kapcsolatot igen szorosra és gyümölcsözővé tehetik. Mongólia kiemelt figyelemmel fordul Magyarország felé, az egyik legfontosabb európai partnerének tekinti azt, aminek jelentőségét a 2004-es EU-csatlakozás csak tovább növelte.

A kapcsolatok egyetlen megingását a magyarok 2006-os, az ulánbátori külképviselet bezárását eredményező döntése okozta. Magyarország sajnálatos módon, rendkívül rossz ütemezékről tanulságot téve épp Mongólia legprosperálóbb időszakában gyengítette kapcsolatait az országgal. A döntés következtében a magyar fél elesett attól a lehetőségtől, hogy részesüljön a mongol gazdasági fejlesztések legmeghatározóbb időszakának eredményeiből, amik ráadásul olyan területeken – pl. bányáipar – valósultak meg, melyekhez a magyar szakemberek évtizedes munkái kapcsolódtak a korábbi időszakban például a geofizikai kutatások, vagy a komplex földtani, és vízrajzi felmérések kapcsán.

A két ország kapcsolatainak a 2000-es évek első évtizedében történt rövid megingása után 2010-es évek közepétől újra komoly előrelépés tapasztalható. A magyar támogatással fejlesztett oktatási együttműködésnek köszönhetően ismét több száz mongol hallgató tanulhat magyar egyetemeken,⁸⁴ ami a kétoldalú kapcsolatok jövőbeni fejlesztésének egyik legfontosabb alapja lehet, és ami a kapcsolatok első időszakában is bizonyította, hogy ez a legköltséghatékonyabb befektetés a hosszú távú kapcsolatokba. A közös kulturális hagyomány, a tudományos és oktatási együttműködések megkönnyítik a gazdasági kapcsolatok szélesítését is, és tovább biztosítják azt a két ország között évtizedek óta kialakult stabil együttműködést és bizalmat, ami alapvetően fontos a jelenleg rendkívül gyorsan átalakuló világban.

A magyar–mongol diplomáciai kapcsolatok elmúlt 70 éve bizonyítja, hogy ez a kooperáció mindkét fél számára előnyös lehet, melyet a nyilvánvaló kulturális kapcsolatok csak még szorosabbá tesznek. A mongolok számára Magyarország a kapcsolatok minden korszakában kiemelkedően fontos külpolitikai partner volt, az elmúlt harminc évben, az 1990-es évek második felétől egyre határozottabbá váló „harmadik szomszéd” politikában az Európai Unió, és benne Magyarország pedig kitüntetett partner. Hazánk 2004-es EU csatlakozása óta Mongólia egyfajta hídfőállásként tekint az országra.

⁸⁴ „Hungary and Mongolia are among the world’s successful nations”. 2016.

A 2000-es évek óta töretlenül, óriási léptékben fejlődő, modernizálódó Mongólia a magyar technológia komoly felvevő piaca lehet, és az sem elhanyagolható, hogy a világgazdaságban egyre jelentősebb szerepet játszó ázsiai térségben Magyarország legrégebbi és legstabilabb diplomáciai partnere, ami az egyre erősödő ázsiai versenyben igen komoly jelentőséggel bírhat.

Budapest, 2021. január

FELHASZNÁLT IRODALOM

Elsődleges források:

Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma 11-2/AMD/1995.

Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma 2423/T/1995.

Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma 3860-2/1995.

Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma 6831/1995.

Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma 6862/1995.

Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma 7729/1995.

Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma MONG-042/0/A.

Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma MONG-043/0/A.

Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma MONG-47/0/A.

Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma MONG-48/0/A.

Feldolgozások:

„60. mongol-magyar diplomáciai évforduló”. 2010. Nemzeti Erőforrás Minisztérium honlapja, 2010. március 17. URL: <http://www.nefmi.gov.hu/nemzetkozi-kapcsolatok/2010/60-mongol-magyar> (utolsó megtekintés: 2020. december 28.).

96/1993 (VII.1) kormányrendelet. 1993. Magyar Közlöny, 1993. június-július 4610-4611.

„Áder Mongóliában: közös célok a vízgazdálkodás, a mezőgazdaság, az oktatás terén”. 2015. *Delhir.hu*, 2015. április 15. URL: <https://www.dehir.hu/belfold/ader-mongoliaban-kozos-celok-a-vizgazdalkodas-a-mezogazdasag-az-oktatas-teren/2015/04/15/> (utolsó megtekintés: 2020. december 17.).

„Aláírták a mongol és a magyar kormány közötti pénzügyi megállapodás módosításait”. 2019. Mongol pénzügyminisztérium honlapja, 2019. november 20. URL: <https://mof.gov.mn/article/entry/news-11-20> (utolsó megtekintés: 2020. december 28.).

ATWOOD, C. P. 1999. „Sino-Soviet Diplomacy and the Second Partition of Mongolia, 1945-46.” In KOTKIN, S. – ELLEMAN B. A. (eds.) *Mongolia in the Twentieth Century*. New York – London, M. E. Sharpe, 137–161.

AVAR ÁKOS. 2014. *A természet és az állatok a hagyományos mongol gondolkodásban*. Budapest, Equinter Kiadó.

BANK BARBARA. 2013. „Egy internálótábor utóélete – avagy a recski internálótábor újraindítására tett kísérlet 1955.” *Jogtörténeti Szemle*, 3-4, 1–7.

BATBAYAR, B. 1996. *XX. zuunii Mongol*. Garj olj, Ulaanbaatar [20. századi Mongólia]

BATBAYAR, C. 2006. *Mongol ba ikh gürnüüd XX. züünii ekhiin xagast*. Ulaanbaatar. [Mongólia és a nagyhatalmak a 20. század első felében]

BATSAIKAN, O. 2008. *Mongoliin süülchiin ezen khaan VIII. Bogd Javzamdamba*. Ulaanbaatar. [Az utolsó mongol uralkodó a 8. Bogd Jebtsundamba.]

„Beszámoló a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara Magyar-Mongol Tagozatának 2019-es tevékenységéről”. 2019. Magyar Kereskedelmi és Iparkamara honlapja. URL: <https://mkik.hu/ckfinder/files/MMT-2019-BESZAMOLO.pdf> (utolsó megtekintés: 2020. december 17.).

- BIRTALAN ÁGNES – SZILÁGYI ZSOLT. 2015. „Előszó.” In SZILÁGYI ZSOLT (szerk.) *65 év 65 kép*. Ulánbátor, Magyarország Ulánbátori Nagykövetsége, 1–4.
- BIRTALAN ÁGNES (szerk.). 2009. *A Romanized Grammar of the East- and West-Mongolian Languages. With popular Chrestomaties of both dialects. By Gábor Bálint of Szentkatolna*. (Budapest Oriental Reprints B3) Budapest, Library of the Hungarian Academy of Sciences, Csoma de Kőrös Society.
- BIRTALAN ÁGNES. 2011. *Kalmyk Folklore and Folk Culture in the mid-19th Century. Philological Studies on the Basis of Gábor Bálint of Szentkatolna's Kalmyk Texts*. (Keleti tanulmányok / Oriental Studies 15) Budapest, Library of the Hungarian Academy of Sciences, Kalmyk Institute of Humanitarian Studies of the Russian Academy of Sciences.
- BOIKOVA, E. 1999. „Aspects of Soviet-Mongolian Relations 1929-1939.” In KOTKIN, S. – ELLEMAN B. A. (eds.): *Mongolia in the Twentieth Century*. New York – London, M. E. Sharpe, 107–121.
- BOLDBAATAR, J. – SANJDORJ, M. – SHIRENDEB, B. (eds.) 2004. *Mongol Ulsiin tүүkh V*. Ulaanbaatar, Mongol Ulsiin Shinjlekh Ukhaani Akademii, Tүүkhhen Khüreelen.
- BUDENCZ JÓZSEF. 1977. *Rövid mongol nyelvtan*. Budapest, MTA Altajisztikai Kutatócsoport.
- „Cahiágín Elbegdordzs, mongol államfő látogatása az ELTE-n”. 2014. ELTE honlapja, 2014. október 18. URL: <http://www.btk.elte.hu/hir?id=NW-1943> (utolsó megtekintés: 2020. december 17.).
- EWING, THOMAS E. 1980. *Between the Hammer and the Anvil? Chinese and Russian Policies in Outer Mongolia 1911-1921*. (Ural and Altaic Series 138.) Bloomington, Indiana University Press.
- „Értesítés pályázat meghirdetéséről”. 2019. Külgazdasági és Külügyminisztérium honlapja. URL: <http://exporthungary.gov.hu/ertesites-palyazat-meghirdeteserol> (2020. december 17.).
- FORBÁTH LÁSZLÓ. 1934. *A megújhodott Mongólia*. Budapest, Franklin Társulat.
- GAZDAGH ISTVÁN .1967. „Szambajno!” *Ifjúsági Magazin*. 3. évf. (1967) 9. szám: 40-42. https://adtpus.arcanum.hu/hu/view/IfjusagiMagazin_1967/?pg=543&layout=s (utolsó megtekintés: 2020. 12. 07.)
- „GDP growth (annual %) - Argentina, Mongolia, 1961–2019”. 2020. Világbank honlapja. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=AR-MN> (utolsó megtekintés: 2020. december 17.).
- HARMATH ANDRÁS – LASZLOVSKY JÓZSEF – SIKLÓDI CSILLA – SZILÁGYI ZSOLT – TOLNAI KATALIN. 2019. *Under the Eternal Blue Sky: Landscape archaeology in Mongolia*. Budapest, Institute of Ethnology, Research Centre for the Humanities.
- HEGEDŰS FERENC. 1973. „Barátok földjén. A Szonginói Biokombinát.” *Somogyi Néplap*. 29. évfolyam, 233. szám. URL: [https://library.hungaricana.hu/hu/view/SomogyMegyeiHirlap_1973_10/?query=SZO%3D\(garay%20tibor\)&pg=160&layout=s](https://library.hungaricana.hu/hu/view/SomogyMegyeiHirlap_1973_10/?query=SZO%3D(garay%20tibor)&pg=160&layout=s) (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).
- „Hungary and Mongolia are among the world's successful nations”. 2016. *Miniszterelnok.hu*, 2016. január 27. URL: <http://www.miniszterelnok.hu/hungary-and-mongolia-are-among-the-worlds-successful-nations/> (utolsó megtekintés: 2020. december 28.).
- JAANKHÜÜ, J. – ALTANTSETSEG, T. 2014. *Mongoliin tүүхийн лектсүүд*. Ulaanbaatar, Soembo printing XXk. [Mongol történeti előadások]
- JASKINA, G. S. (ed.). 2007. *Istorija Mongolii XX vek*. Moskva.

JORDÁN GYULA. 1999. *Kína története*. Budapest, Aula Könyvkiadó.

KAKAS KRISTÓF. 1997. „Mongol-magyar földtani kapcsolatok.” *Földtani Kutatás* 34.4, 29–38. URL: http://epa.niif.hu/02700/02732/00134/pdf/EPA02732_foldtani_kutatas_34_4_29-38.pdf (utolsó megtekintés: 2020. december 8.).

KARAKAS GYULA – ZSILLE ANTAL – KREMSZNER MIKLÓS. 1968. „Tájékoztató a magyar geofizikusok 1967. évi mongóliai kutatásairól.” *Magyar Geofizika* 9.3, 113–119. URL: http://epa.oszk.hu/03400/03436/00023/pdf/EPA03436_geofizika_1968_03_113-119.pdf (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).

KOVÁCS ATTILA ENDRE. 2001. „A Mongol rendszerváltás és társadalmi háttere.” In BIRTALAN ÁGNES – YAMAJI MASANORI (szerk.) *Orientalista Nap 2000*. Budapest, MTA Orientalisztikai Bizottság – ELTE Orientalisztikai Intézet, 96–106.

LIGETI LAJOS. 1988. *Sárga istenek, sárga emberek*. Budapest, Kentaur könyvek.

LŐRINCZ LÁSZLÓ. 1977. *Mongólia története*. Budapest, Gondolat Kiadó.

LUZYANIN S. G. 1988. *XX. zuunii 20-30-aad onii Oros, Mongol, Khyatad khariltsaanii tüükhees*. Ulaanbaatar. [A 20. század '20-30-as éveiben zajlott orosz-mongol-kínai háromoldatú tárgyalások történetéből.]

„Magyar cégek építik fel Mongólia legnagyobb állatvakcina gyárát”. 2019. *Világgazdaság*, 2019. június 20. URL: <https://www.vg.hu/gazdasag/gazdasagpolitika/magyar-cegek-epitik-fel-mongolia-legnagyobb-allativakcina-gyarat-1582784/> (utolsó megtekintés: 2020. december 17.).

Magyar Hírlap. „Itthon hagyományuk van az Ázsia Kutatásoknak. Mongolisztika az egyetemen”. 2014. október 21. URL: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/MagyarHirlap_2014_10/?query=Mongol%20%C3%BCzleti%20f%C3%B3rum%20Budapest&pg=281&layout=s (utolsó megtekintés: 2021. 01. 11.)

Magyar Külpolitikai Évkönyv. 1987. Budapest, Külügyminisztérium Dokumentációs Osztálya.

„Magyar külügyminiszter először látogat Mongóliába”. 2015. *Terds.mn*, 2015. május 27. URL: <https://news.trends.mn/n/53126> (utolsó letöltés: 2020. december 17.).

„Magyar-mongol megállapodást írtak alá”. 2005. *Magyarország.hu*, 2005. április 27. URL: <https://hirkozpont.magyarorszag.hu/hirek/mongolia20050426.html> (utolsó megtekintés: 2020. december 17.).

„Magyarország miniszterelnöke látogatást tesz Mongóliában”. 2016. *Montsame.mn*, 2016. január 21. URL: <https://montsame.mn/ru/read/13646> (utolsó megtekintés: 2020. december 17.).

„Megérkezett Magyarország elnöke”. 2015. *News.mn*, 2015. április 14. URL: <https://news.mn/r/209452/> (utolsó megtekintés: 2020. december 17.).

Magyar Nemzet, 2010. március 11. URL: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/MagyarNemzet_2010_03/?query=Batbold&pg=214&layout=s (utolsó megtekintés: 2020. december 17.).

MARCH, P. G. 1996. *Eastern Desteny*. Westport, Praeger Publishers.

MASATO, MATSUI. 1972. „The Russo-Japanese Agreement of 1907. Its Causes and the Progress of Negations.” *Modern Asia Studies*. 6.I, 33–48.

Mongol Állami Külügyi Archívum Fond. No. 10. D. No. 1. .HN. No. 147.

„Mongol delegáció a városházán – A mongol miniszterelnököt látta vendégül Székesfehérvár”. 2005. *Szekesfehervar.hu*, 2005. április 27. URL: <https://www.szekesfehervar.hu/mongol-delegacio-a->

- [varoshazan-a-mongol-miniszterelnokot-latta-vendegul-szekesfehervar](#) (utolsó megtekintés: 2020. december 17.).
- „Mongólia - GDP Növekedési Ráta, 2015–2018”. 2020. *TradingEconomics.com*, 2020. URL: <https://hu.tradingeconomics.com/mongolia/gdp-growth> (utolsó megtekintés: 2020. december 28.).
- „Mongólia a magyar technológiaexport kiemelt országa lesz a jövőben”. 2015. *Kormany.hu*, 2015. május 29. URL: <https://2015-2019.kormany.hu/hu/kulgzdasagi-es-kulugyminiszterium/hirek/mongolia-a-magyar-technologiaexport-kiemelt-orszaga-lesz-a-jovoben> (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).
- „Mongolia's 'Third Neighbor' Foreign Policy”. 2013. *AsiaSociety.org*, 2013. június 18. URL: <https://asiasociety.org/korea/mongolias-third-neighbor-foreign-policy> (utolsó megtekintés: 2020. december 17.).
- „Mongolisztikai Kutatóközpont”. 2014. ELTE, BTK, Távol-Keleti Intézet honlapja. URL: <http://tavolkeletiintezet.elte.hu/index.php?menu=kozpontok&almenu=mongolisztika-kp> (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).
- „Mongol ulsiin zasgín gazar” <https://www.zasag.mn/news/view/10163> (utolsó megtekintés 2021.01.11.)
- NÉMETH JÁNOSNÉ. 1998. „*MSZMP KV Napirendi jegyzékek, 1956-1989. II kötet.*” Budapest, Magyar országos levéltár. URL: <https://mnl.gov.hu/docstore/2500> (utolsó megtekintés: 2020. december 8.).
- Népszabadság, 1999. augusztus 19. URL: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_1999_08/?query=B%C3%A1der%20P%C3%A1l&pg=375&layout=s (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).
- Népszabadság. 1984. június 2. URL: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_1984_06/?query=Mong%C3%B3lia&pg=12&layout=s (utolsó megtekintés: 2020. december 15.).
- Népszabadság. 1987. június 8. URL: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_1987_06/?query=N%C3%A9pszabads%C3%A1g%201987.%20j%C3%B3nius&pg=84&layout=s (utolsó megtekintés: 2020. december 16.).
- Népszabadság. 1987. június 9. URL: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_1987_06/?query=N%C3%A9pszabads%C3%A1g%201987.%20j%C3%B3nius&pg=96&layout=s (utolsó megtekintés: 2020. december 16.).
- Népszabadság. 1990. április 10. URL: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_1990_04/?pg=117&layout=s&query=Mong%C3%B3lia (utolsó megtekintés: 2020. december 15.).
- Népszabadság. 1990. április 11. URL: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_1990_04/?pg=132&layout=s&query=Mong%C3%B3lia (utolsó megtekintés: 2020. december 15.).
- Népszabadság. 1990. április 21. URL: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_1990_04/?pg=265&layout=s&query=Mong%C3%B3lia (utolsó megtekintés: 2020. december 15.).
- Népszabadság. 1990. június 9. URL: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_1990_06/?pg=116&layout=s&query=Mong%C3%B3lia (utolsó megtekintés: 2020. december 16.).
- Népszabadság. 1990. október 17. URL: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_1990_10/?query=1990%20okt%C3%B3ber%2017&pg=272&layout=s (utolsó megtekintés: 2020. december 15.).
- Népszabadság. 1992. március 19. URL: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_1992_03/?query=mong%C3%B3lia&pg=344&layout=s (utolsó megtekintés: 2020. december 15.).

- Népszabadság. 1998. január 29. URL: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_1998_01/?query=Mong%C3%B3lia&pg=532&layout=s (utolsó megtekintés: 2020. december 16.).
- Népszabadság. 1999. június 2. URL: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_1999_06/?pg=27&layout=s&query=Mong%C3%B3lia (utolsó megtekintés: 2020. december 16.).
- Népszabadság. 2006. augusztus 30. URL: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_2006_08/?query=N%C3%A9pszabads%C3%A1g%202006%20ul%C3%A1nb%C3%A1tori&pg=597&layout=s (utolsó megtekintés: 2020. december 28.).
- „Orbán Viktor Mongóliában: üzleti megállapodások az első napon.” 2016. *Faktor.hu*, 2016. január 25. URL: <http://faktor.hu/faktor-orban-viktor-mongoliaban-uzleti-megallapodasok-első-napon> (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).
- „Orbán: Magyarország és Mongólia egyaránt sikeres”. 2016. *Origo.hu*, 2016. január 25. URL: <https://www.origo.hu/nagyvilag/20160125-orban-magyarorszag-es-mongolia-egyarant-sikeres.html> (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).
- ORTUTAY L. GYULA – SZIGETHY ANDRÁS. 1999. Báder Jenő 20. százada. *Népszabadság*, 1999. augusztus 19., 32.
- PANCOV, A. V. 2005. *Zövlölt-Khyatadiin khariltsaanii nuuc tüükh*. Ulaanbaatar. [A szovjet-mongol kapcsolatok titkos története.]
- PATAKY ISTVÁN. 2006. Rászoruló diplomácia. *Magyar Nemzet*, 2006. február 24.
- „Puskás Akadémia: újabb két mongóliai fiatal érkezik.” 2018. *Nemzetisport.hu*, 2018. június 27. URL: https://www.nemzetisport.hu/labdarugo_nb_i/puskas-akademia-ujabb-ket-mongoliai-fiatal-erkezik-2643843 (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).
- RÁKOS ATTILA. 2013. „Szentkatolnai Bálint Gábor emlékezete 1.” Nyelv és Tudomány honlap. URL: <https://m.nyest.hu/hirek/szentkatolnatol-mongoliaig-es-vissza> (utolsó letöltés: 2020. május 11.).
- RÓNA-TAS ANDRÁS. 1961. *Nomádok nyomában. Etnográfus szemmel Mongóliában*. Budapest, Gondolat Kiadó.
- „Százeezer látogatóval zárt a Dzsingisz-kiállítás”. 2007. *Múlt-Kor.hu*, 2007. szeptember 3. URL: <https://multkor.hu/cikk.php?id=18224> (utolsó megtekintés: 2020. december 28.).
- „Szeretnénk tanulni Magyarországtól – akár még az elkövetett hibákból is”. 2016. *Boon.hu*, 2016. augusztus 21. URL: <https://boon.hu/helyi-kozelet/szeretnenk-tanulni-magyarorszagtol-akar-meg-az-elkovetett-hibakbol-is-2722093/> (utolsó megtekintés: 2020. december 17.).
- SZILÁGYI ZSOLT (szerk.). 2015. *65 év, 65. kép*. Ulánbátor, Magyarország Nagykövetsége.
- SZILÁGYI ZSOLT. 2009. „Kínai-mongol kapcsolatok a 20-21. század fordulóján.” In HAMAR IMRE – SALÁT GERGELY (szerk.): *Kínai történelem és kultúra. Tanulmányok Ecsedy Ildikó emlékére*. (Sinológiai Műhely 7.) Budapest, Balassi Kiadó, 242–256.
- SZILÁGYI ZSOLT. 2013. „A modern mongol állam kezdetei. Mongólia önállósodási törekvései a 20. század második évtizedében.” *Világtörténet*, 2-3, 333–366.
- SZILÁGYI ZSOLT. 2015. *Keleten van-e Mongólia? A mongol demokrácia elmúlt 25 éve*. PEACH Műhelytanulmányok 9. URL: https://btk.ppke.hu/uploads/articles/447809/file/mkkcs_muhely09_mongolia_demokracia.pdf (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).
- SZILÁGYI ZSOLT. 2016. „A terepmunka fogalmának változása az elmúlt 25 évben Mongóliában”. *Ethno-Lore XXXIII*. Budapest, MTA Néprajztudományi Intézet, 153–175. URL:

- https://nti.btk.mta.hu/images/evkonyv/2016/Szil%C3%A1gyi_Ethno-Lore_2016.pdf (utolsó megtekintés: 2020. december 28.).
- SZILÁGYI ZSOLT. 2017. „Mongólia.” In CSICSMANN LÁSZLÓ – RÁCZ GÁBOR – SALÁT GERGELY (szerk.). *Politikai rendszerek Dél- és Kelet-Ázsiában*. Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi Tanulmányok Intézet, 301–328.
- SZILÁGYI ZSOLT. 2017. Városlakó nomádok 2.0. A mongóliai terepmunka új perspektívái a 21. században. *Távol-keleti Tanulmányok* 9.1, 125–147.
- SZILÁGYI ZSOLT. 2020. *A 70 éves magyar-mongol diplomáciai kapcsolatok történetének első szakasza, 1950-től 1990-ig*. PEACH Műhelytanulmányok 24.
- „Szűrös Mátyás (1933-).” Nemzeti Emlékezet Bizottsága honlapja. URL: <https://www.neb.hu/hu/szuross-matyas> (utolsó megtekintés: 2020. december 28.).
- TOLDY LÁSZLÓ. 1881. *Mongólia föld és néprajzi leírása*. Budapest, Neuer Ádám Nyomdája.
- TORONYI ATTILA. 1994. „Aktív elnöki diplomácia.” *Somogy megyei Hírlap* 5.221. URL: https://library.hungaricana.hu/hu/view/SomogyMegyeiHirlap_1994_09/?pg=253&layout=s&query=Mong%C3%B3lia (utolsó megtekintés: 2020. december 8.).
- ULAMBAYAR, D. 2014. *Mongol Ulsiin „Guravdagch Khörsh”-iin bodlogo: onoliin barimtlal, tüükh, orchin üyeiin zangila asuudal*. [Mongólia „harmadik szomszéd” politikája: elmélet, történelem, napjaink gyakorlata] URL: <https://tinyurl.hu/HiYs/> (utolsó megtekintés: 2020. december 15.).
- URL: https://library.hungaricana.hu/hu/view/KULUGY_KulPolEvkonyv_1987/?pg=256&layout=s&query=Mong%C3%B3lia (utolsó megtekintés: 2020. december 13.).
- VÁSÁRY ISTVÁN. 2003. *A régi Belső-Ázsia története*. Budapest, Balassi Kiadó.
- Világ gazdaság, 2019. június 21. URL: https://adtpius.arcanum.hu/hu/view/Vilaggazdasag_2019_06/?query=Mong%C3%B3lia%202020&pg=212&layout=s (utolsó megtekintés: 2020. december 28.).
- Vip76.mn „Yerönkhii said J. Erdenebet Ungar Ulsiin elchin saidig hullen avch uulzlaa” <https://vip76.mn/content/42614> (utolsó megtekintés 2021. 01. 11.)

Kiadja:

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar

Nemzetközi és Politikatudományi Intézet

Modern Kelet-Ázsia Kutatócsoport

1088 Budapest, Mikszáth Kálmán tér 1.

E-mail: salat.gergely@btk.ppke.hu

Tel.: 06-1-235-3030/1010

Honlap: <https://btk.ppke.hu/karunkrol/intezetek-tanszekek/nemzetkozi-es-politikatudomanyi-intezet>

Felelős kiadó: Dr. Salát Gergely szakmai igazgató

Minden jog fenntartva!

A PEACH Műhelytanulmányokban megfogalmazott vélemények és következtetések a szerző sajátjai, melyek nem minden esetben tükrözik a Modern Kelet-Ázsia Kutatócsoport vagy a Pázmány Péter Katolikus Egyetem bármely más egységének álláspontját.